

FATABUREN 1971

fataburen

Nordiska museets och Skansens årsbok 1971

Redaktion: Christian Axel-Nilsson • Nils Erik Bæhrendtz • Sam Owen Jansson
• Skans Torsten Nilsson

Layout: Torsten Stääf

Tryck: Tryckeribolaget Ivar Hæggström AB 1971

ISBN 91 7108 052 X

BARNEN PÅ OMSLAGET

hette Blomstedt och avbildades 1853 av sin guvernant Agnes Thersner, dotter till den kände konstnären Ulrik Thersner. Barnens föräldrar var löjtnanten Johan Otto Blomstedt och hans hustru, född von Schwerin. Det var 14 barn i syskonkretsen av vilka flera dog vid späda ålder. På tavlan, som är en oljemålning, är sex av barnen avbildade och fem av dem är med på det här återgivna avsnittet. Från vänster ser vi Otto sedermera kammarherre, Marie-Louise, här baby, senare gift Falkenberg, och Sophie gift Palmstierna. De två barnen på golvet är Johan sedermera rytmästare och Charlotte gift Horn. Newfoundlandshunden hette Joy och boken som barnen läser är bröderna Grimms Märchen.

Interiören är från familjens hem Nyborgs herrgård i Uppland. Huset var uppfört 1800. De vita gardinerna som draperats på rummets väggar är säkerligen tryckta eller målade. På det inre rummets blommiga tapet hänger ett porträtt av en herre i svenska dräkten. Det är excellensen Claes Horn, gift med Anna Sophia Blomstedt, barnens fars faster.

Målningen är i privat ägo.

Varför har elefanten röda ögon?

Om absurda skämtgåtor bland skolbarn

Skolbarnens folklore är antagligen rikare i våra dagar än någon gång tidigare i historien. Man skulle kunna tro, att den mer eller mindre hade plånats ut av den massiva påverkan som TV, serietidningar, radio och grammofonskivor utsätter barnkulturen för, men så är inte fallet. Massmedia kan påverka innehållet i skolbarnens folklore men inte ersätta den. Dess centrala egenskap är nämligen att vara en form för kommunikation mellan barnen inbördes. Genom den får de sin gruppidentitet bekräftad, och därför förändrar också innehållet i traditionerna karaktär vid flera tillfällen under barnets uppväxt. En intressant forskningsuppgift, som föreslagits av Iørn Piø men som såvitt jag vet ännu är utförd, vore att följa skolbarnstraditionerna i en grundskola klass för klass och studera alla de förändringar som inträffar under de nio år det är fråga om.

Det fanns en tid, då man trodde att barnens folklore i huvudsak var rester av de vuxnas diktning, som hade sjunkit ned till barnens värld och konserverats där. I dag vet man att där ryms åtskilligt stoff, som helt saknar motsvarigheter i vuxenvärlden och som har förbisetts, när man tidigare samlade traditioner bland barn. En föreställning om bredden i skolbarnens folklore får man av sådana

samlingar som Iona och Peter Opies »The Lore and Language of Schoolchildren» (1959) och Erik Kaas Nielsens »Det lille Folk» (1965), särskilt med tanke på att ingendera tar upp alla existerande genrer. Likaså har man kunnat konstatera att innehållet i de traditionella genrererna kontinuerligt förnyas och anpassas till barnens aktuella omgivning och att ett nytt diktmönster som blivit accepterat kan varieras och vidareutvecklas i det oändliga. Ett exempel på det senare är en kategori gåtor, som över huvud taget inte existerade i Sverige för bara tio år sedan, men som i dag finns i varje svensk skola. De handlar om elefanter med röda tånaglar, skator med maskingevär, utombordsrädisor och grodor med talfel. En vuxen som kommer i kontakt med dem blir lätt konfunderad; de kan verka som rapporter från en främmande värld, de följer inga tidigare gällande regler för hur gåtor skall se ut. Det är betecknande att de nyligen har kunnat användas i ett skådespel av Clas Engström för att belysa generationsmotsättningar. Jag har valt att rubricera dem som absurda skämtgåtor, eftersom de genomgående bygger på logiska orimligheter. Man skulle kanske lika gärna kunna tala om nonsensgåtor, crazygåtor eller surrealistiska gåtor. (Det kan diskuteras

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

om de överhuvud taget bör klassificeras som gåtor; bland skolbarnen själva görs ingen skarp åtskillnad mellan skämtgåtor och vitsar/roliga historier. Den amerikanske forskaren Alan Dundes har kallat dem »joking questions»). De är värda intresse av flera anledningar, bl. a. därför att det går att datera när de uppstod och när de integrerades i den svenska skolbarnstraditionen.

Huvuddelen av det gåtmaterial som uppsatsen bygger på samlades in i februari 1969 genom ett upprop i radioprogrammet »Barnens lördagsmorgon». Omkring 600 gåtor sändes in av barn från hela Sverige i åldern 8–14 år. Av dessa bestod ungefär hälften av traditionella gåtor eller likaså traditionella problemfrågor. De skall inte tas upp till behandling här annat än i källkritiskt avseende. Rätt ofta tycks de ha blivit skolbarnens egendom genom vuxnas förmedling, antingen indirekt genom läseböcker eller redigerade gåtor i tidningar som barn läser, t. ex. Kamratposten, eller direkt genom lärare och föräldrar. Från en 8-årig flicka kom t. ex. följande gåta, välkänd i svensk allmogetradition: »Två pekar rakt upp i skyn, två visar vägen till byn, fyra går, fyra hänger, en efterslänger. – Svar: Kon.» Men i sitt brev uppgav hon också att hon lärt sej den av sin farmor.

Skämtgåtorna, som utgjorde den andra hälften av materialet, förs i större utsträckning vidare av barnen själva. Det är motiverat att i korthet behandla de viktigaste kategorierna, eftersom de låter sej tidsbestämmas i grova drag och därför gör det möjligt att visa på en utvecklingslinje

fram till de absurda skämtgåtorna. En populär kategori är kuggfrågorna, dvs. sådana frågor som ger sken av att vilja pröva lyssnarens skarpsinnet men som har ett så självklart svar, att den som gissar går bet av den anledningen. Redan medeltida gåtsamlingar innehåller kuggfrågor, och flera av de kuggfrågor som i dag används av skolbarn har en hög ålder och internationell spridning. I Sveriges Radios samling hörde de här till de allra vanligaste:

Vad händer om en italiensk hare dyker i Röda havet, där det är grunt?
– Han stöter huvudet i botten.

Varför flyger storken till Egypten?
– Det är för långt att gå.

Varför har brandsoldaten röda hängslen?
– Därför att byxorna skall sitta uppe.

När säger indianerna god morgon?
– När de lärt sej tala svenska.

Vad tjuter värre än en tjutande hund?
– Två tjutande hundar.

På vilka fiskar sitter ögonen närmast varandra?
– På de minsta fiskarna.

Vad är klockan, när den slår tretton slag?
– Trasig.

Ännu mera spridda är alla de skämtgåtor som bygger på en ordlek, en vits. Hermann Bausinger har hävdad, att vitsens dominerande plats i den folkliga skämtdiktningen är av relativt sent datum (Bausinger s. 138). Den blev en populär företeelse i Europa i början av 1800-talet, framför allt i städerna. Att ordlekar inte var lika vanliga under tidigare sekler förklaras redan av det faktum att språket då innehöll färre homonymer, dvs. likljudande ord med flera betydelser. Alltifrån 1800-talet har emellertid utveck-

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefantens röda
ögon?

lingen gått mot ett alltmera pluralistiskt samhälle, där antalet nya begrepp har ökat betydligt mera än antalet ord. Följden är att en mängd ord har fått betydelser som växlar i olika situationer och socialskikt, vilket i sin tur har lett till att det blivit mycket lättare att vitsa. Bland de gåtor, som är konstruerade på en ordlek, är den vanligaste kategorien den, där det frågas efter likheten eller skillnaden mellan två ting (Opie s. 79, Loomis s. 62). Den existerade redan tidigt på 1800-talet i England och USA, men de flesta gåtor som nu är i omlopp bland svenska skolbarn förefaller ha uppstått i vårt sekel. Här är några exempel ur Sveriges Radios samling:

Vad är det för likhet mellan en katt och en morot? – Båda rivs.

Vad är det för likhet mellan en sol och en slips? – Båda går ned i väst.

Vad är det för skillnad mellan en smutsig gris och en ren? – Renen har horn.

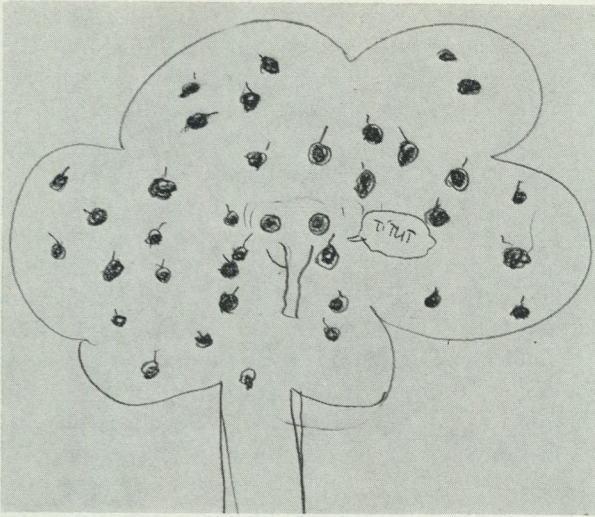
Vad är det för likhet och skillnad mellan en tandläkare och en brandkår? – Båda rycker ut, men en tänker och en släcker.

Vad är det för likhet mellan en apelsin, en professor och en potta? – Apelsinen och professorn är lika klyftiga. Pottan kan du skita i.

Skolbarn har lätt kunnat konstruera nya gåtor efter det här mönstret, vilket har lett till att många av gåtorna innehåller aktuella anspelningar. Blir en nybildad gåta accepterad, sprids den blixtnabbt, som den här: »Vad är det för likhet mellan Putte Kock och en lastbil? – Båda tippas.» En märkbar tendens under de senaste

decennierna, som kan beläggas innan de absurda skämtgåtorna uppstått och som i viss mån kan sägas ha berett marken för dem, är att gåtorna konstrueras till medvetna attentat mot hela jämförelseidén. De här exemplen är typiska: »Vad är det för likhet mellan en gurka och en elefant? – Båda växer på träd. – Elefanter växer väl inte på träd! – Nej, men det gör inte gurkor heller.» – »Vad är det för skillnad på en pannkaka? – Den är godare med sylt på.»

Jämfört med det menlösa och småknepigade vitsandet i ordlekgåtorna så framstår gåtattentaten härövan som ganska sofistikerade. Ändå förefaller det, som om de skulle ha accepterats utan motstånd bland skolbarnen, kanske därför att det hos dem finns en nonsenstradition, som går långt tillbaka i tiden. I gåtsamlingar från det senaste decenniet finner man andra exempel på gåtor, som på olika sätt angriper de lagar som gäller för gåtgissandet. Följande exempel, som är hämtat ur Erik Kaas Nielsens samling av danska skolbarnsgåtor »Gæt en gåde», har svenska motsvarigheter: »Vad är det som är i en bur, har två ögon, många ben och säger pip-pip? – En ansjovis. Det med buren och att den säger pip-pip var bara för att göra det svårare». I det här sammanhanget kan man också uppmärksamma en genre, som varje år mottar nya tillskott och vars popularitet hos skolbarn hör ihop med deras allt starkare intresse för crazybetonad komik. Den består av definitioner av olika ytterligheter och har funnits i Sverige i åtskilliga decennier. Ytterst går den tillbaka på en gammal tradition av skepparhistorier och skrönor,

1. Varför har elefanten röda ögon?
Barnteckningarna som illustrerar gåtorna i denna uppsats är gjorda av elever i Smedslättens skola i Stockholm, klass 3e.

som excellerar i måttlösa överdrifter. Följande exempel är ur Sveriges Radios gåtsamling:

Vad är höjden av kortbenthet? – Att sitta på trottoarkanten och dingla med benen.

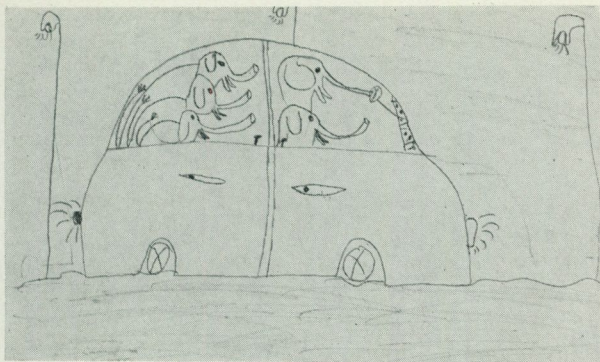
Vad är höjden av snålhet? – Att bjuda på utspätt vatten med tilltäppt sugrör.

Vad är höjden av snabbhet? – Att kasta ut en apelsin från fönstret i tionde våningen och springa nedför trapporna och ta den i hatten.

Därmed är vi framme vid det yngsta inslaget i skolbarnens repertoar av skämtgåtor: de absurda gåtorna om elefanter och om hoppande och flygande smådjur, bär och grönsaker. Av det material, som samlades in genom Sveriges Radio, utgjorde de c:a 20 %. Det som gör det motiverat att särskilja dem som en speciell gåtkategori är inte bara deras absurda komik; exemplen ovan visar att de inte är unika i det avseendet. En annan

lika viktig faktor är att det råder ett starkt inbördes sammanhang mellan gåtorna. De bildar en egen värld, ett slags färgstark, surrealistisk barnmytologi. De uppträdande varelserna följer alla samma absurda lagar, och deras beteende får därför efterhand det välkändas prägel.

Elefantgåtorna grupperar sej kring några få, flitigt varierade motiv. Elefanten kan t. ex. ha en kroppsdel eller ett plagg i en färg, som gör att han inte syns i en viss omgivning: »Varför har elefanten röda ögon? – Därför att han inte skall synas, när han står i ett körsbärsträd.» Ibland fortsätter man med frågan: »Har du nånsin sett en elefant i ett körsbärsträd?» Om svaret blir nej, säger man: »Där ser du, hur bra dom skyddar sej!» Denna uppbyggnad med flera frågor och svar finner man i några av de mest spridda gåtorna. En grupp, som bygger på motivet att elefanten lämnar efter sej olika tecken på att han varit framme, innehåller den här gåtan: »Hur ser man att det har varit en elefant i kylskåpet? – Det är fotspår i smöret.» En del svenska varianter har fortsättning: »Hur ser man att det är två elefanter i kylskåpet? – Det står en tandemcykel utanför.» Bland danska skolbarn, där gåtan också kan handla om en mullvad på motorcykel, har motivets möjligheter ytterligare utvecklats: »Hur kan man se att det är en japansk mullvad i kylskåpet? – På nummerplåten. – Hur kan man se att mullvaden har fått ungar? – Det är en sidvagn på motorcykeln» (Kaas Nielsen 322–23). Den kanske bäst kända av alla elefantfrågorna är den här: »Hur får man in fyra elefanter i en Volkswagen? – Två fram och två

2. Hur får man in
fyra elefanter i en
Volkswagen?

bak.» – Den fortsätter: »Hur får man
in fyra giraffer i en Volkswagen? –
Man tar ut elefanterna.» Till det se-
nare ledet finns flera alternativ; i and-
ra europeiska länder förekommer
bl. a. tigrar eller myggor i stället för
giraffer. Gåtan hör till en grupp, där

3. Vad gör en ele-
fant som har klätt-
rat upp i ett träd
och inte kan
komma ned?

möjligheterna till proportionsfantasier
har utnyttjats, och där andra gåtor
handlar om en elefant i en telefon-
kiosk, en brevlåda eller en tandkräms-
tub. Flera gåtor leker med den absur-
da idén att elefanten gärna vistas i
träd. Mest känd är följande: »Vad
gör en elefant som har klättrat upp
i ett träd och inte kan komma ned? –
Han sätter sej på ett löv och väntar
på hösten.» Den utgör egentligen se-
nare ledet av en gåta, vars första led
saknas i det svenska materialet men
är välkänt bland skolungdomar i
USA och har nått Finland (Markka-
nen s. 34, Virtanen s. 83, 84): »Hur
bär sej en elefant åt för att komma
upp i en ek? – Han sätter sej på ett
ekollon och väntar.»

De gåtor som inte handlar om ele-
fanter följer ett i stort sett enhetligt
mönster. I dem beskrivs med stark
förenkling ett visst djur, bär e. d., of-
tast på så sätt att man får veta dess
färg och hur det rör sej, ibland också
dess läte. Till skillnad från elefantgå-
torna behöver själva frågan inte röja,
att man befinner sej i en nonsens-
värld. Frågor som »Vad är det som
är rött och åker upp och ner?» eller
»Vad är det som är blått och hoppar
från gren till gren?» skiljer sej inte
nämnvärt från traditionella gåtor. Det
gör däremot svaren: i det första fal-
let »Ett lingon i en hiss», i det sena-
re »En ekorre i träningsoverall». Strängt taget bygger alla dessa gåtor
på en av den mänskliga diktningens
äldsta idéer, nämligen att låta djur,
växter och föremål uppträda för-
mänskligade. Om man ändå upplever
dem som absurda, så beror det på kol-
lisionen mellan två helt skilda världar:
den ena en stereotyp barnboks-

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

värld, den andra en modern, högt mekaniserad vardagsvärld. När barnböcker tidigare har handlat om grodor, ekorrar, mullvadar eller kycklingar, så har omgivningen oftast varit lantligt idyllisk. Här har de satts ihop med kylskåp, maskingevär, motorcyklar och snökedjor. Andra gåtor handlar om elektriska plommon och radiostyrda köttbullar. Industrisamhället återspeglas i den här gåtan: »Vad är det som är avlångt och gult om dagen och grönt om natten?» Komiken i svaret ligger inte bara i den halsbrytande logiken utan också i dess vardagsrealism: »En banan som jobbar nattskift som gurka.»

Det finns här inte utrymme att gå in på den västerländska crazytradition, som är förutsättningen för de absurda skämtgåtorna. Man kan emellertid konstatera, att ett par av dem har förebilder i äldre gåtdiktning. Det finns t. ex. en gammal, vida spridd gåttyp, där två eller flera djur beskrivs på ett sådant sätt, att man skall tro att det bara rör sej om ett enda (Taylor nr 48–55). Man hittar den bl. a. i Fredrik Ströms »Svenska folkgåtor» (s. 394). Där gäller det att gissa, vad det är som är svart, flyger i luften, har fyra ben och säger krax, krax. Svaret är: två kråkor. Bland engelska skolbarn har den upptecknats i denna form: »Vad har gula fjädrar och fyra ben? – Två kanariefåglar» (Opie s. 74). Denna gåta, som från början inte innehåller några absurda element, har sedan utvecklats på ett intressant sätt. En förändring som legat nära till hands har varit att man inte nöjt sej med fyra ben. I våra dagars skolbarnstradition möter man den här formen: »Vad är det

som har 400 ben och flyger i luften? – 200 kråkor.» En annan nybildning, som tydligen har uppstått i USA, beror på att gåtan om kanariefåglarna kommit att förbindas med en annan välkänd gåta: »What weighs 1000 pounds, has four wheels and flies? – A garbage truck.» (Vad väger 1000 pund, har fyra hjul och flyger? – En sopbil.) Gåtan bygger på dubbelmeningen i »flies», som också betyder flugor. I den nya gåtan finns inte en antydning till någon ordlek; däremot utgör den ett praktfullt bidrag till de absurda skämtgåtornas djurvärld. Den lyder: »Vad är det som väger 1000 pund, har fyra ben och flyger? – Två 500-punds kanariefåglar» (Jablow & Withers s. 249, 257).

Ett annat exempel på en tradition, som inte är ny, är de fantasifulle svaren på frågorna om hur man fångar elefanter, harar, duvor etc. (22, 34 och 35 i textsamlingen). Erik Kaas Nielsen, som själv har publicerat ett 20-tal prov på denna speciella kategori, har visat att de kan härledas till ett slags jaktkrönor som existerade redan på 1800-talet (Kaas Nielsen s. 78 f.).

De allra flesta av de absurda skämtgåtorna skapades emellertid under loppet av några få år. Tack vare den uppmärksamhet som visats dem av amerikanska folklorister är det möjligt att i detalj följa genrens framväxt. Den tycks ha uppstått sommaren 1962 bland collegeungdomar i Californien i USA. Under hösten samma år spreds den bland collegestudenter och skolorngdomar runtom i USA, och under 1963 nådde blomstringsperioden sin kulmen. Om man går tillbaka till en något äldre sam-

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

ling av skolbarnsgåtor, Catherine Ainsworth Harris' »Black and White and Said All Over» från 1959, så finner man att det traditionella gåtmaterialet fortfarande dominerar nästan helt. Där redovisas 535 olika gåttyper, insamlade bland ungdomar i klass 9 ifrån sju stater i USA. Bara 4–5 av dessa gåtor kan räknas till de absurda skämtgåtorna. Man hittar två elefantgåtor, som inte skiljer sej nämnvärt från en mängd kuggfrågor med banalt självklara svar. De gör ett matt intryck i jämförelse med vad som skulle komma: »What did King Tut say when he saw the elephants coming? – Here come the elephants» (379). – »Why was the elephant gray instead of blue? – To distinguish it from the bluebirds» (402). Gåtan om de tunga kanarieåglarna förekommer i tre varianter, och vidare finns två varianter av gåtan om den egendomliga varelsen, som i Sverige heter »den lille gröne stenätaren» och som lever tre meter ned i jorden. Den har blivit populär bland skolungdomar i hela den västliga världen och kan ses som ett av de tidigaste bidragen till den bisarra djur- och växtvärld som sedan kom att skapas.

Den första rapporten om de nya elefantgåtorna lämnades av Alan Dundes, som i december 1962 kunde teckna upp några av dem bland sina studenter vid universitetet i Kansas. De sju gåtor som han anför handlar om elefantens färg, om hur elefanten har fått sina platta fötter genom att hoppa ned från träd samt om den jordnötsdoft, som är ett tecken på att en elefant är i närheten. Det är uppenbart att genren vid denna tidpunkt ännu inte nått sin fulla utveckling.

En samling från hösten 1963, Roger D. Abrahams »The Bigger They Are the Harder They Fall», visar hur snabbt gåtorna sedan ynglade av sej; där finner man långa serier av gåtor, som på olika sätt bygger vidare på och varierar de tre motiven härövan. Den hittills fullständigaste inventeringen av elefantgåtor är Mac E. Barricks »The Shaggy Elephant Riddle», som tar upp både muntlig gåttradition och sådana gåtor som offentliggjorts genom massmedia. Artikelns titel syftar på s.k. »shaggy dog stories», som innehåller en nonsenshumor besläktad med elefantgåtor. En uppsats, värd att nämnas i detta sammanhang, är också Alta Jablows och Carl Withers' »Social Sense and Verbal Nonsense in Urban Children's Folklore», som bygger på material insamlat bland skolbarn i New York 1962–64. Där påvisas bl. a. hur mönstret från vissa av elefantgåtorna, särskilt de som bygger på en beskrivning med färger, har kunnat överföras på andra djur och föremål. Till sammans innehåller de amerikanska samlingarna de flesta av de gåttyper som kunnat upptecknas i Sverige eller deras lätt igenkännbara föregångare: elefanten i körsbärsträdet, kråkan med maskingeväret, det elektriska plommonet och den döda bussen, för att nämna några.

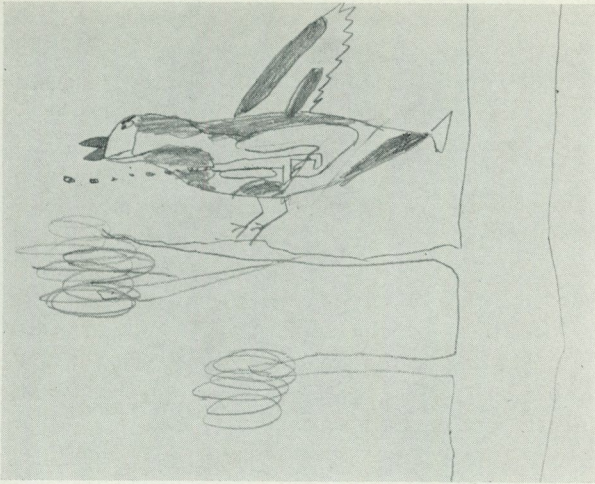
De båda sistnämnda forskarna gör en iakttagelse, som stämmer in också på svenska förhållanden, nämligen att alla dessa skämtgåtor fick karaktären av en modevåg, som mer eller mindre kom att tränga undan den modevåg som låg närmast före, de s.k. »sicka» historierna i dialogform om barn som blir fastspikade vid golvet,

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

överkörda av ångvältar eller nedknuffade i hisstrummor. Det kväljande morbida draget i dessa historier förstärktes av att de lånat ett naivt barnsligt tonfall; ofta började de med orden »mamma, mamma». Deras blomstringsperiod inföll i slutet av 1950-talet, och de har levt kvar bland skolungdomar även senare, fastän i betydligt blygsammare omfattning. Kanske har man rätt att tolka uppkomsten av de absurda skämtgåtorna som en reaktion på den i längden tröttande sadismen och det fastlåsta mamma-barn-mönstret i de »sicka» historierna. Vad de båda genrerna har gemensamt är att de satiriserar över vissa sidor i det moderna västerländska samhället. De »sicka» historierna, som till stor del uppstod bland universitetsstudenter (Bier s. 293), kan ses som en ursinnig reaktion på våldet i USA och världen i övrigt. De chockerande skämten är ytterst själva symptom på en chock, på en dödligt sårad idealism hos ungdomar, som vuxit upp med atombombsfällningen över Japan, det kalla kriget och Koreakriget och som från sin tidigaste barndom varit omgivna av massmedias våldspornografi. Gåtorna är med sin irrationella, lekfulla nonsenshumor en mjukare form av satir, men man behöver för den skull inte betvivla att de ursprungligen är avsedda som kommentarer till tillståndet i vår teknologiska värld. Deras brist på logik har uppfattats som ett tecken på revolt mot ett vetenskapligt inriktat samhälle, där allt kan göras till föremål för statistiska analyser (Barrick s. 268). I en del gåtor om livsfarliga beväpnade fåglar, elektriska bär och förolyckade fordon snuddar nonsens-

komiken vid paniken. Tydligast är det samhällskritiska draget i elefantgåtorna. Elefanten rör sej i det moderna samhället, men han är själv obunden av dess lagar. Han är fredlig och excentrisk och ägnar sej åt sådana ting som förbjudet bärätande, simning, cykelåkning och trädklättring. Han är ett oroselement i den moderna våningen: i kylskåpet vittnar fotspåren i smöret, i duschen en lukt av jordnötter om att han varit framme. Tillsammans fogar gåtorna ihop bilden av en gestalt, som förkroppsligar anarkistisk frihetslängtan. Man kan notera att den studentmiljö, där elefantgåtorna uppstod, några år senare blev grogrunden för hippierörelsen, som gått längre än någon tidigare generation i sin brytning med det etablerade samhället och dess värderingar.

Efter att i ett år ha florerat bland universitets- och skolungdomar nådde elefantgåtorna hösten 1963 de vuxnas värld. Genom massmedias försorg var de snart allmänt kända i hela USA. I början av augusti presenterades de i bl. a. Time Magazine och The Saturday Review, och en mängd andra tidningar följde efter. Radiostationernas skivpratare strödde in dem mellan musikslagen, de förekom i populära TV-program för barn och TV-komiker som Bob Hope, Dick Van Dyke och Danny Kaye använde dem i sina shower. Framgången följdes snabbt upp av bokförlagen; i september utkom två illustrerade samlingar med elefantgätor, Marcie Hans' och Lynne Babcocks »There's an Elephant in my Sandwich» och Lennie Weinribs »The Elephant Book». Den senare publicerades året därpå i tysk över-

4. Vad är svart,
farligt och sitter i
ett träd?

sättning (»Das Elefantbuch») och kom i USA ut i nytryck så sent som 1968. I Sverige introducerades elefantgåtorna med några exempel ur Weinribs bok i Dagens Nyheter den 6/9 1963 (»Humor Elephantiasis»). Under våren 1964 publicerades flera elefantgåtor i svenska dagstidningar, framför allt i Expressen. I juli samma år visar en utförlig Expressenartikel att introduktionsstadiet för Sveriges del var passerat. Där återges en rad gåtor om elefanter, bananer, katrinplommon, kanariefåglar och fjärrstyrda fikon, som florerade i Stockholm vid denna tidpunkt och som inte återgår på tryckta källor (»Nonsens? – Ja, vits!» 26/7 1964).

Det är svårt att avgöra, hur mycket lanseringen i bokform och i dagspress har betytt för gåtornas spridning. Man kan anta, att den senare har varit särskilt viktig. Men man får inte bortse från den ofantliga genomslagskraft, som den internationella muntliga traditionsspridningen har i våra dagar. Det visar sej nämligen att

många av de gåtor som trycktes i »The Elephant Book» och i den svenska dagspressen aldrig har tagits upp i skolbarnens tradition. Däremot har några av de gåtor som är allra populärast bland skolbarn så vitt jag vet aldrig varit tryckta annat än i folkloristisk facklitteratur. Ett betydande exempel är den här gåtan, som finns i bl. a. Jablows och Withers' samling: »Vad är svart, farligt och sitter i ett träd? – En kråka med maskingevär.» I »The Elephant Book» har utgivaren låtit den handla om en elefant, och i den formen fanns den också översatt i Dagens Nyheter den 6/9 1963. Men av de sju belägg från skolbarn och skolungdomar i Sverige som jag tagit del av, handlar fem om en skata eller kråka och inget enda om en elefant.

Bristen på källmaterial gör det omöjligt att kartlägga de absurda skämtgåtornas totala utbredningsområde. Men det finns ingen anledning att betvivla, att de nått ut till alla de delar av världen som utsätts för kulturell påverkan från USA. Man kan lägga märke till att gåtorna innehåller ovanligt få inslag, som kan ha verkat spridningshämmande. De bygger sällan på översättliga ordlekar utan gestaltar i stället en enkel och åskådlig situation, där agerande varelser och olika rekvisita inte är fixerade utan kan bytas ut, om så skulle fordras. (Ett undantag i det svenska materialet är följande gåta, som på grund av sin ordlek måste ha uppstått inom germanskt språkområde: »Vad gör elefanten, när han vill veta vad klockan är? – Han går in i urskogen.») Precis som i all annan folkdiktning har det uppstått regionala nybildningar i oli-

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

ka länder. Den här gåtan är med största sannolikhet påhittad i Sverige och finns särskilt väl belagd bland skolbarn i Norrland: »Vad är det som är litet och gult och går på backen och skramlar? – En kyckling med snökedjor.» Jag träffade nyligen en jugoslavisk student från Belgrad och fick då tillfälle att konstatera, att repertoaren bland skolungdomar i Jugoslavien i stort sett var densamma som i Sverige. Men han meddelade också gåtor, som jag inte har träffat på annorstädes, t. ex. den här: »Varför bär elefanterna skor med mjuka gummisulor, när de går omkring i djungeln? – För att inte väcka Tarzan, när han sover middag.» Det förefaller inte otroligt att den bildats i något av medelhavsländerna, där man håller siesta mitt på dagen.

I Sverige återfinns idag de absurda skämtgåtorna framför allt bland barn. Deras spridningsväg genom olika åldersgrupper kan schematiskt sammanfattas så här: gåtorna uppstod till största delen bland amerikanska collegeungdomar i övre tonåren. Där blev de så populära, att de nådde ut även bland de vuxna. Under en relativt kort tid var de en modéföreteelse, som togs upp av tidningar, TV och andra massmedia. Efterhand avtog intresset för dem, i första hand bland vuxna, i viss mån också bland tonåringar. Från första början har de också varit på väg ned genom åldersskalan. Den spridningsprocessen har gått långsammare, men när de väl blivit integrerade i barnens gåtorepertoar, har de stannat kvar där. Man har möjlighet att avläsa tämligen exakt, när de slog igenom bland barn i Sverige. Vissa barn- och ungdomstid-

ningar som Kamratposten och serietidningen Dennis har en särskild spalt för brev från läsarna. De innehåller ofta prov på barnfolklore, och särskilt vanliga är gåtor. Ingen av de båda tidningarna fick ta emot några av de här behandlade gåtorna förrän i september 1965. Alltsedan dess har de emellertid tillhört de fasta inslagen i läsarposten. I Dennisklubbens brevhörna, som är särskilt givande i detta sammanhang, publicerades bl. a. de här gåtorna under tiden september 1965–september 1966:

1965 nr 19:

Varför är det som är grönt och runt och åker upp och ner? – Ett krusbär som åker hiss.

Hur får man in fyra elefanter i en Volkswagen? – Två fram och två bak.

Varför är det som är randigt och aldrig får huvudvärk? – Albyl med hängslen. (Insända av en stockholmsflicka.)

1965 nr 22:

Varför har gåsen svarta fötter? – För att den inte skall synas, när den ligger upp och ner i svartsoppa.

1966 nr 3:

Varför är det som är gult och surrar i luften? – En geting med gul träningsoverall.

Varför är det som surrar i luften och är rutigt? – Det är ett bi med rutig keps.

1966 nr 5:

Varför är det som flyger i luften och är svart och vitt och har 236 ben? – 118 skator.

Varför är det som säger kuckeliku och är grönt? – En groda med talfel.

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

1966 nr 6:

Vad är det som hoppar från träd till träd? – En ekorre i röd träningsoverall.

1966 nr 9:

Hur märker man att en elefant varit i kylskåpet? – Man ser fotspår i smöret.

1966 nr 12:

Vad sa Tarzan när elefanterna kom? – Där kommer elefanterna.

1966 nr 17:

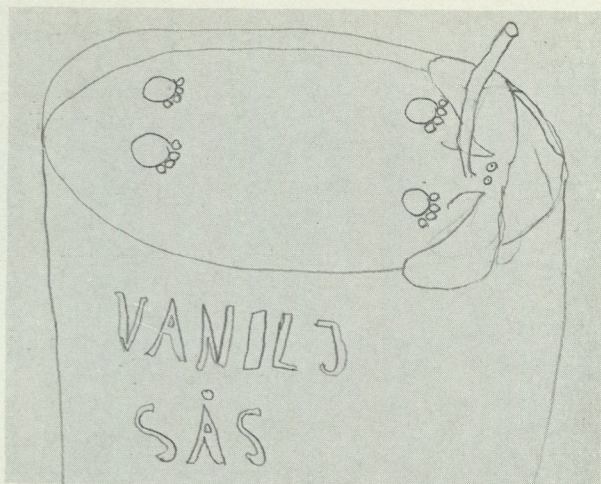
Vad är det som är gult och säger Ratatatatata? – En kulsprutsbanan.

Det kan tilläggas att Dennis under 1965–66 hade en genomsnittlig upplaga av ca 60 000 ex. per nummer. Antalet medlemmar i Dennisklubben var i maj 1966 ca 36 000.

Den fråga som nu återstår att besvara är hur det kommer sej, att de absurda skämtgåtorna har tagits emot så beredvilligt av barn. Inledningsvis kan man konstatera, att barnen under de 4–5 första skolåren har en omätlig aptit på gåtor – något som deras lärare brukar kunna omvittna. Den amerikanska psykologen Martha Wolfenstein har skrivit en bok om barns humor, i vilken hon slår fast att den skämtsamma gåtan är den i särklass populäraste formen av verbalt skämt bland barn i åldern 6–11 år. Det barn som ställer gåtan får tillfälle att triumfera och själv ge svaret, när kamraten misslyckas. Nonsenskaraktären i skämtgåtorna förklarar hon med att barnet alltifrån sexårsåldern har skaffat sej så pass omfattande kunskaper, att det tycker om att parodiera den tidigare perioden, som var fylld av allvarligt ställda frågor om allt möjligt. Martha Wolfenstein konstaterar,

att skämtgåtorna brukar förlora sin attraktionskraft när barnen kommer upp i tolvårsåldern; då börjar en period när de hellre berättar roliga historier (s. 93 ff.).

Den absurda gåtgenren har haft en speciell förutsättning att vinna gehör hos barnen genom att den från början använde sej av en stereotyp, medvetet naivistisk barnboksvärld. Den samhällssatiriska underton, som finns i vissa gåtor, uppfattas givetvis inte på detta åldersstadium. Inte heller tycks barnen uppleva gåtorna som absurda på samma sätt som en vuxen. Kombinationer som en elefant i ett kylskåp, en groda med talfel och en mullvad på motorcykel accepteras särskilt av de yngre barnen som delar av en och samma verklighet. I själva verket måste man ifrågasätta, om gåtornas popularitet bland barn i första hand beror på deras komik. En betydligt viktigare faktor är säkert att de är omöjliga att gissa för den oinvigde. Av central betydelse är också att de rör sej inom en motivvärld, som barn i gåtåldern upplever som lustbetonad. Inför en gåta som den följande börjar man undra, om den inte slår alla tidigare rekord i fråga om ohämmad sinnlighet: »Varför har elefanten gula trampdynor? – Därför att han inte skall synas när han simmar på rygg i vaniljsås.» Elefantens kolossala storlek och fantastiska utseende har gjort, att den fascinerar barn mera än något annat djur. Detta kan avläsas på många sätt, bl. a. i spalten »Fråga vad du vill» i Kamratposten, som besvarar frågor från brevskrivare i 8–13-årsåldern. Påfallande många frågor handlar om elefanter: »Hur gammal kan en elefant bli?» – »Hur

5. Varför har elefanten gula trampdynor?

mycket väger en nyfödd elefant?» – »Varför har den indiska och afrikanska elefanten olika stora öron?» etc. (Kamratposten 1963 och 1964). För många barn tycks den stå som symbol för en mängd egenskaper och känslor, där trygghet och godhet dominerar. De andra djur som förekommer i gåtorna är ofta små, mjuka eller lustiga djur som ekorrar, grodor, kycklingar, kanariefåglar och mullvadar. Bland de gåtor som inte handlar om djur finner man främst runda, mjuka föremål, som ofta också smakar gott: blåbär, lingon, krusbär, plommon och köttbullar. Lustbetonade är också de starka färgerna och de aktiviteter som beskrivs: djuren och bären hoppar, flyger, åker upp och ner, rusar fram på motordrivna fordon, surrar och skramlar.

Gåterpertoaren bland tonåringar skiljer sej som väntat från barnens på åtskilliga punkter. Mest uppskattade är de gåtor, där absurditeten har drivits längst. Åtskilliga av elefantgåtorna förutsätter en referensram, som tonåringarna har men inte barnen,

och de har därför kommit att dominera påtagligt framför de »sötare» gåtorna om bär och smådjur. Medan barnens repertoar som nämnts främst består av gåtor som beskriver en livlig motorisk aktivitet, så får tonåringarnas sin speciella karaktär genom inslaget av gåtor som behandlar olika tabuerade ämnen, t. ex. död, religion och sprit. Ibland bygger dessa gåtor vidare på motiv från de mera oskyldiga barngåtorna. Det finns t. ex. en gåta som lyder: »Vad är det som sitter på en buske och är grönt med röda ränder? – Ett krusbär med röda hängslen.» Följande gåta är en lekfull fortsättning för ett vuxnare auditorium: »Vad är det som är grönt och ludet och rullar runt i vinbärsbusken? – Ett berusat krusbär som inte hittar hem.»

De absurda skämtgåtorna måste anses som det betydelsefullaste tillskottet till skolbarnens folklore under 1960-talet. Det är för tidigt att uttala sej om huruvida de så småningom kommer att avta i popularitet och avlösas av någon annan nyhet, så som skedde med 1950-talets »sicka» historier. Man kan bara konstatera, att de bildar en genre med nästan obegränsade möjligheter till vidareutveckling. De inbjuder till ett aktivt gåt-skapande, och däri ligger en viktig förklaring till deras popularitet bland barn i gåtåldern. En mängd gåtor har kunnat läggas till grund för analogier; den populära gåtan om ekorren i blå träningsoverall dyker upp i otaliga nya förkländnader, t. ex. den här: »Vad är det som är gult och svart och hoppar från gren till gren? – En ekorre i AIK-dräkt.» De röda hängslen, som i en gåta sitter på ett krusbär, åter-

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

finns i andra gåtor på en albyl eller en köttbulle. I flera fall har två gåtor kunnat kombineras till en ny och spännande hybridform. I följande gåta känner man igen dels de två tunga kanariefågeln, dels den livsfarliga beväpnade fågeln: »Vad är det som är gult, väger 150 kilo och är fullkomligt livsfarligt? – Två 75-kilos kanariefåglar med kulsprutepistoler.»

De tillfälliga, hemmagjorda nybildningarna, som kanske används bara en gång, är minst lika intressanta att studera som de gåtor som lever vidare i traditionen. Ofta handlar de om något som barnet har framför ögonen, och de blir därigenom ett slags beskrivningar av verkligheten, sedd från barnets horisont. För en tid sedan lät jag en 4 $\frac{1}{2}$ år gammal pojke höra följande gåta: »Vad är det som är stort och rött och ligger upp och ned i rännstenen? – En död buss.» Han reagerade med allvarligt intresse och hittade sedan på en gåta åt mej: »Vad är det som är blått och platt och ligger på marken? – En död himmel.»

Litteratur:

- Abrahams, Roger D.*, The Bigger They Are the Harder They Fall, i Tennessee Folklore Society Bulletin 1963:4.
Ainsworth, Catherine Harris, Black and White and Said All Over, i Southern Folklore Quarterly 1962:4.
Barrick, Mac E., The Shaggy Elephant Riddle, i Southern Folklore Quarterly 1964:4.
Bausinger, Hermann, Formen der »Volkspoesie». 1968.
Bier, Jesse, The Rise and Fall of American Humor. 1968.
Dundes, Alan, The Elephant Joking Question, i Tennessee Folklore Society Bulletin 1963:2.

- Erikson, Erik Homburger*, Barnet och samhället. 2 uppl. 1969.
Evans, David, Some Early Elephant Jokes, i Western Folklore 1971:1.
Hans, Marcie & Babcock, Lynne, There's an Elephant in my Sandwich. 1963.
Jablow, Alta & Withers, Carl, Social Sense and Verbal Nonsense in Urban Children's Folklore, i New York Folklore Quarterly 1965:4.
Klintberg, Bengt af, Ole dole doff, i Expressen 1/11 1969.
Loomis, C. Grant, »What Is the Difference Between?», i Western Folklore 1956:1.
Markkanen, Kirsti, Om folkskolbarnens gåtor, i Nordnytt 1971:1.
Nielsen, Erik Kaas, Gæt en Gåde. 1967.
Opie, Iona & Peter, The Lore and Language of Schoolchildren. 1959.
Piø, Iørn, Folkeminder og traditionsforskning. 1966.
Ström, Fredrik, Svenska folkgångar. 1939.
Sutton-Smith, Brian, »Shut up and Keep Digging»: The Cruel Joke Series, i Midwest Folklore 1960:1.
Taylor, Archer, English Riddles from Oral Tradition. 1951.
Weinrib, Lennie, The Elephant Book. 1963.
Virtanen, Leea, Antti panti pakana. 1970.
Wolfenstein, Martha, Children's Humor. 1954.

TEXTER

Den följande gåtsamlingen har redigerats på grundval av c:a 250 gåt-texter. Ungefär hälften ingick i det material som flöt in efter appropet i »Barnens lördagsmorgon» i februari 1969. Jag vill tacka Ingalill Lindgren vid Sveriges Radios barn- och ungdomsavdelning för hennes värdefulla hjälp vid insamlingen. Den andra

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

hälften har jag fått genom studenter i folklivsforskning i Stockholm under 1969–70. Bland många fina samlingar vill jag särskilt nämna dem som lämnades av Wilhelm Roempke och Erland Bridell.

1–22 Elefanten

1. Varför har elefanten röda ögon?
– Därför att han inte ska synas när han står i ett körsbärsträd.

(– Därför att han inte ska synas i en hallonbuske.)

- 1 a. Vad är det för skillnad mellan en elefant och en människa?

– Elefanten har röda ögon.

Varför har elefanten röda ögon?

– Därför att han inte ska synas när han står i ett körsbärsträd.

Har du någonsin sett en elefant i ett körsbärsträd?

– (De flesta brukar svara nej.)

Där ser du hur bra de skyddar sej!

2. Varför har elefanterna röda tånaglar?

– Därför att de inte ska synas när de pallar jordgubbar.

- 2 a. Hur kan man se elefanten i lingonriset?

– Han har glömt att måla tånaglarna röda.

3. Varför har elefanten gula trampdynor?

– Därför att han inte ska synas när han simmar på rygg i vaniljsås.

- 3 a. Varför är elefanten ljusbrun under fötterna?

– För att den inte ska synas när den ligger på rygg i senapen.

- 3 b. Varför har elefanten gula fötter?

– Därför att det inte ska synas när han trampat i smör (ärtsoppa).

4. Varför kan en elefant inte spela tennis?

– Det finns inga så stora tennis-skor.

5. Varför simmar elefanten på rygg nerför floden?

– Därför att tennisskorna inte ska bli våta.

6. Varför har elefanten skära fotbollsskor?

– Dom andra är hos skomakaren.

- 6 a. Varför bär elefanterna skära gymnastiskor?

– För att inte bli smutsiga om tårna.

- 6 b. Varför har elefanterna röda skor?

– För dom gröna är hos skomakaren.

(– För att inte synas när dom klättrar i körsbärsträden.)

- 6 c. Varför har elefanten gröna skor?

– Därför att man inte ska upptäcka honom när han smyger i gräset.

7. Varför bär elefanterna solglasögon?

– För att inte bli upptäckta av autografjägare.

8. Hur kan man se att det har varit en elefant i kylskåpet?

– Det är fotspår i smöret.

(– På fotspåren i smöret och simtagen i mjölken.)

Hur kan man se att det är två elefanter i kylskåpet?

– Det står en tandemcykel utanför.

9. Varför har elefanten fyra ben?

– Därför att han lättare ska kunna cykla tandem.

10. Hur märker man att man har en elefant i duschen?

(Hur märker man att en elefant varit i hissen?)

– Det luktar jordnötter.

11. Hur märker man att det finns en elefant i brevlådan?

– Det går inte att stänga locket.

12. Hur märker man att det är en elefant på toaletten?

– Det är upptaget.

13. Hur får man in fyra elefanter i en Volkswagen?

– Två fram och två bak.

Hur får man in fyra giraffer i en Volkswagen?

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

- Man tar ut elefanterna.
14. Hur kommer en elefant ut ur en telefonkiosk?
– På samma sätt som han kom in.
15. Hur får man ut en elefant ur en tandkrämstubb?
– Man läser bruksanvisningen.
16. Vad sa Tarzan när han såg elefanterna komma?
– Där kommer elefanterna.
17. Varför får man inte vara i djungeln mellan 2 och 3?
– Då hoppar elefanterna ner från träden.
(– Då övar elefanterna fallskärms-hoppning.)
Varför är krokodilerna platta?
– Dom har varit i djungeln mellan 2 och 3.
18. Vad gör en elefant som har klättrat upp i ett träd och inte kan komma ner?
– Han sätter sej på ett löv och väntar på hösten.
19. Vad gör en elefant när han inte vet vad klockan är?
– Han går in i urskogen.
20. Vad gör elefanterna när de inte har nåt att göra?
– De lägger sej på rygg och sätter krokben för lågtflygande sparvar.
21. Hur skjuter man en grön elefant?
– Med en grön kula.
Hur skjuter man en vit elefant?
– Man täpper till snabeln så att elefanten blir grön, och så tar man en grön kula.
22. Hur fångar man elefanter?
– Med en grammofon, LP-skiva, kikare, pincett och tändsticksask. Man sätter på LP-skivan på fel hastighet, och då blir elefanterna nyfikna och kommer fram. Man tittar så på dem genom kikaren men håller den bakvänt. Sedan tar man elefanterna med pincetten och stoppar ned dem en efter en i tändsticksasken.
- 23–35 *De andra djuren*
23. Vad är det som är litet och grönt, lever tre meter under jorden och äter sten?
– Den lille gröne stenätaren.
Hur långt kommer en sten, som man släpper i ett hål tvärs igenom jorden?
– Tre meter – till den lille gröne stenätaren.
24. Vad är det som sitter i diket, är grönt och säger mu?
(Vad är det för något som sitter på ett näckrosblad och säger mu mu?)
(Vad är det som är litet och grönt och säger koko, koko?)
(Vad är det som säger kuckeliku och är grönt och har fyra ben?)
– En groda med talfel.
- 24 a. Vad är det som är grönt och hoppar på ängen och säger mu?
– En gräshoppa med talfel.
- 24 b. Vad är det för något som flyger omkring i luften och säger mjao, mjao?
– En fågel som har fått talfel.
25. Vad är det som är grönt och ligger på ängen och idisslar?
– En ko i sovsäck.
26. Vad är det som är gult och rasslar fram på vägen?
(Vad är det som är litet och gult och rasslar när det går?)
(Vad är det som är gult och går på vägen och skramlar?)
(Vad är det som är litet och gult och går på backen och skramlar?)
– En kyckling med snökedjor.
- 26 a. Vad är det som är gult och säger klipp-klapp?
– En kyckling med träskor.
27. Vad är det som är svart och vitt, livsfarligt och knattrar i en gran-topp?
(Vad är livsfarligt, svart och vitt och sitter i ett träd?)
(Vad är det som är svart och vitt, flyger i luften och smattrar?)

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

- En skata med maskingevär (kulspruta, kulsprutepistol).
- 27 a. Vad är det som är gråsvart och flyger i hög hastighet och säger kra-pang, kra-pang?
– En kråka med kulspruta.
- 27 b. Vad är det för något som sitter i ett träd och ser farligt ut?
– En ekorre med k-pist.
- 27 c. Vad är det som är randigt och livsfarligt och flyger genom luften?
– Ett bi med k-pist.
28. Vad är det som har 400 ben och flyger i luften?
– 200 kråkor.
- 28 a. Vad är det som har 100 ben i luften?
– 50 skator.
29. Vad är det som är gult, har fyra ben och väger 400 kilo?
– Två 200-kilos kanariefåglar.
- 29 a. Vad är det som väger 1000 kilo, är gult och flyger?
– Två 500-kilos kanariefåglar.
- 29 b. Vad är det som är gult, väger 150 kilo och är fullkomligt livsfarligt?
– Två 75-kilos kanariefåglar med kulsprutepistoler.
30. Vad kommer upp ur jorden och surrar?
(Vad är det som surrar och finns under jorden?)
(Vad är det som kommer upp ur jorden med 70 kilometers hastighet?)
– En mullvad på motorcykel.
- 30 a. Vad är det som kommer upp ur jorden och surrar?
(Vad är det som är litet och brunt och bullrar, när det kommer upp ur jorden?)
– En sork på moped (motorcykel).
31. Vad är det för något som är blått och hoppar från gren till gren?
(Vad är det som är blått och hoppar omkring i trädtopparna?)
— En ekorre i träningsoverall.
- 31 a. Vad är det som är grönt och hoppar från trädgren till trädgren?
– En ekorre i grön träningsoverall.
- 31 b. Vad är det för något blått och rött som hoppar mellan träden?
– En ekorre i röd och blå träningsoverall.
- 31 c. Vad är det som är gult och blått och hoppar från träd till träd?
– En ekorre som är med i landslaget.
- 31 d. Vad är det som är gult och svart och hoppar från gren till gren?
– En ekorre med AIK-dräkt.
- 31 e. Vad är det som är rutigt och flyger mellan träden?
– En ekorre med rutig väst.
- 31 f. Vad är det för något som är vitt och hoppar i träden?
– Tarzan i långkalsonger.
32. Vad är det som är svart- och vitrutigt och flyger?
– En fluga med keps.
- 32 a. Vad är det som är svart- och gulrutigt och flyger i luften?
– En fluga med svart- och gulrutig keps.
- 32 b. Vad är det för något som är rutigt och surrar i luften?
– En mygga i rutig keps.
33. Vad är det för något som kryper på marken och är grönt?
– En loppa med grönt täcke.
34. Hur fångar man harar?
– Man gömmer sej bakom en buske och låter som en morot.
35. Hur fångar man gråsparvar (duvor)?
– Man kastar sej ut från balkongen och låtsas att man är en brödsmla.
- 36–47 Bär och annat ätbart
36. Vad är det som är rött och åker upp och ner.
– Ett lingon i en hiss.
- 36 a. Vad är det för något som är blått och åker upp och ner?
– Ett blåbär som åker hiss.
- 36 b. Vad är det som är grönt och ludet och åker upp och ner?

Bengt af Klintberg:
Varför har
elefanten röda
ögon?

- Ett krusbär som åker hiss.
37. Vad är det för något som är litet och blått och hoppar omkring i skogen?
– Ett nervöst blåbär.
38. Vad är det som är rött och blått och växer på marken?
– Ett blåbär med röd mössa.
39. Vad är det som sitter på en buske och är grönt med röda ränder?
– Ett krusbär med röda hängslen.
40. Vad är det som är grönt och ludet och rullar runt i vinbärsbusken?
– Ett berusat krusbär som inte hittar hem.
41. Vad är litet och blått och vitt med två röda streck och har aldrig huvudvärk?
– En albyl med blå byxor och röda hängslen.
- 41 a. Vad är det som är röd- och vitrandigt och flyger?
– En flygande albyl med röda hängslen.
42. Vad är det som är avlångt och gult om dagen och grönt om natten?
– En banan som jobbar nattskift som gurka.
43. Vad är det som är litet och blått och surrar?
(Vad är det som är blått och hänger i ett träd och surrar?)
– Ett elektriskt plommon.
44. Vad är det som är brunt med röda ränder?
– En köttbulle med hängslen.
45. Vad är det som är ljusbrunt och far omkring i 100 km i timmen i luften?
(Vad är det som är runt och brunt och gör 120 km i timmen?)
(Vad är det som är brunt och runt och far omkring i rasande fart på golvet?)
- En trimmad köttbulle.
- 45 a. Vad är det som är litet och runt och flyger runt, runt i luften?
– Ett trimmat ekollon.
- 45 b. Vad är det som är brunt och åker hit och dit?
– Ett fjärrstyrt fikon.
- 45 c. Vad är det som är runt och brunt med röda ränder och flyger i luften?
– En radiostyrd köttbulle med röda hängslen.
46. Vad är det som är rött och vitt och säger prrrt, prrrt, prrrt?
– En utombordsrädisa.
- 46 a. Vad är det som är rött och vitt och som låter brtt, brtt?
– En polkagris med utombordsmotor.
47. Vad är det som är grönt, rött, svart och vitt och flyger i luften?
– En majonnästub med vingar.

48–53 Fordon och människor

48. Vad är det som står under ett träd och är gult och inte kan komma upp?
– En postcykel.
49. Vad är det som är stort och rött och ligger upp och ner i rännstenen?
– En död buss.
50. Vad är blått och gult och ligger i rännstenen och luktar illa?
– En död flickscout.
51. Vad är det som är svart och vitt och ligger i rännstenen?
– En full nunna.
52. Vad är det som är svart och vitt och flyger i luften?
– En nunna som trampat på en mina.
53. Vad är det som är randigt och flyger i luften?
– Ett flygplan med randig pyjamas.

Bengt af Klintberg: SUMMARY
Varför har
elefanten röda
ögon?

*Why has the elephant red eyes?
Absurd nonsense riddles among school
children*

It might be thought that in our days children's folk-lore would be erased by mass media, but it is probably stronger to-day than ever before. There was a time when it was believed that children's folk-lore was remains of adult lore, sunk down into and preserved in the children's world. To-day we know that children's lore contains much that has no counterpart in adult lore, just as the contents of the traditional genres are continually changing and adapting itself to current environments, and new patterns can be created without end.

Why has the elephant red eyes? — So he won't be seen when he is in the cherry tree. That is an example of a kind of absurd nonsense riddles that were unknown in Sweden ten years ago. The main part of the material for this study was collected in 1969 through an appeal on the radio in the program "Children's Saturday morning". Ca. 600 riddles were sent in by children aged 8-14. One half were traditional riddles, the other half

nonsense riddles, and of these were ca. 20 % absurd. Thanks to the attention of American folk-lorists to this genre, it has been possible in detail to follow the growth of the absurd nonsense riddle. It seems to have appeared in the summer of 1962 among the college students in California. In 1963 it reached its peak in USA. This new wave seems both in the USA and in Sweden to have driven out the earlier genre, the "sick" stories of the late 1950's.

The absurd nonsense riddles began to be noticed in Swedish press already in 1962, though many of the riddles have never been printed but have spread by word of mouth. The riddles have probably reached all parts of the world inside the sphere of influence of American culture. In Sweden they are now found above all among children. Higher up in the ages the interest soon waned, but children in the ages 6-11 find the nonsense riddle the most popular form of verbal jokes.